

ЮН ФОСЕ: „ТРИЛОГИЯ“ (откъс)

Превод от норвежки език: Стела Джелепова

Издавателство „Лист“, 2020 г.

*...и планините стоят така
и се навеждат надолу
и надолу
към себе си
и сдържат дъха си
докато море и небе
вилнеят и вият
планината сдържа дъха си*

Това стихотворение на норвежкия драматург, романист и поет Юн Фосе сякаш е побрало в себе си същината на цялото му творчество. Изключителната живост на пестеливия наглед изказ, вътрешните монолози, музикалността, минимализмът и широката употреба на повторения характеризират както поезията, така и романите му. Сред тях особено ярко изпъква трилогията „Бдение“, „Бленуванията на Улав“ и „Отмала“, донесла му наградата на Северния съвет през 2015 г. Както сам посочва в есето си „Негативна мистика“, Фосе се стреми да пише „толкова просто, колкото изобищо е възможно“. Нещо повече, той пише на новонорвежки (нюноршк) – езиковата норма, създадена през XIX в. като елемент от утвърждаването на норвежката национална идентичност в противовес на букмол, на свой ред използван от висшите класи и силно повлиян от датския език. Макар и конструиран изкуствено, което го прави до голяма степен литературен език, новонорвежкият е основан на живите диалекти, говорени в селските райони на страната – там, където се развива действието в „Трилогия“.

Подобно на езика на романа, сюжетът му също е привидно прост: младите Ашле и Алида бягат прокудени от родното място и се озовават в големия град сами, бездомни и в

отчайващо положение. И докато разказвачът напява историята подобно на народна песен от самотните фиорди на Западна Норвегия, едновременно сурова и красива, архаична и странно близка до нас, хладно дистанцирана и емоционално заредена, читателят е изправен пред етични проблеми. Любовта на Ашле и Алида не носи спасение, а размива границите между добро и зло, светлина и мрак, високо и ниско. Добрите герои извършват нечовешки престъпления, но сякаш остават добри в очите ни, а възмездието, което получават, изглежда жестоко и несправедливо. Фосе така и не разкрива в коя епоха живеят неговите герои, а и едва ли е необходимо, тъй като засяга вечни теми и ги интерпретира новаторски. Както отбелязва критиката в Норвегия, макар и да разказва за минали времена, „Трилогия“ може да послужи като предупреждение за несправедливостите и потисничеството в нашето собствено време. Нейните герои са онези, „които притежават“, и онези, „които не притежават“, онези, които разполагат с всички условия за добър живот, и онези, които трябва да оцеляват напук на обстоятелствата, напук на враждебния, съкрушителен свят.

Юн Фосе е роден през 1959 г. в Хаугесюн, на западното крайбрежие на Норвегия. Автор е на над 30 книги (романи, разкази, поезия, есета, детски истории) и на 28 театрални пиеси. Произведенията му са преведени на над 40 езика. През 2007 г. става кавалер на „Националния орден за заслуги“ на Франция, а през 2010 г. – лауреат на Международната Ибсенова награда. Печели Европейската награда за литература през 2014 г.

Стела Джелепова е преводач от шведски, норвежки и английски език. Завършила е Софийския университет „Св. Климент Охридски“ като бакалавър по скандинавистика (2011 г.) и магистър по превод към специалност „Английска филология“ (2013 г.). Понастоящем преподава литературен превод от шведски и норвежки език в същия университет. В периода 2012 – 2021 г. са публикувани 16 нейни превода на норвежки класически и съвременни автори, както и 26 превода на шведска литература. Носителка е на няколко престижни преводачески отличия, сред които наградата „Васа Ганчева“ за изключителни постижения в превода на скандинавска литература (2016 г.) и две награди за ярки постижения от Съюза на преводачите в България – за превода от норвежки на драмата в стихове „Пер Гюнт“ на Хенрик Ибсен (изд. „Хемус Груп“, 2016 г.) и за превода от норвежки на романа „Трилогия“ от Юн Фосе (изд. „Лист“, 2020 г.).

Откъсът от романа „Трилогия“ е предоставен за публикуване в сп. „Германистика и скандинавистика“ от издателство „Лист“.

И после той чува нещо да дрънчи, и вижда, че онзи пред него се навежда към вратата, и опипва слепешком, и ругае, и успява да вкара ключа в ключалката, и после бутва вратата

Никак не е лесно в тая тъмница, казва той

Но накрая стана, казва той

Стана, дявол да го вземе, казва той

и онзи пред Улав влиза вътре, и онзи зад него го дръпва за лакътя, и Улав успява да стъпи на първото стъпало, и после на следващото, и после влиза вътре

Тука ще живееш сега, колкото време ти остава, казва единият

Колкото време ти остава, тука ще живееш, казва другият

И така ти се пада, казва той

Такива като тебе не бива да живеят, казва той

Убиец като тебе трябва да умре, казва другият

и Улав стои така, и двамата мъже излизат, и затварят вратата пред него, и той чува дрънченето на ключовете, и чува вратата да се заключва, и после стои така, и обляга двете си ръце на вратата, и само стои така, и не мисли нищо, всичко е празно и нито щастие, нито скръб могат вече да го достигнат, и той отпуска едната си ръка, и тя се плъзва от вратата и пада върху един камък, и камъкът е влажен, и той оставя ръката си да се плъзне по камъка, и оставя и другата си ръка да се плъзне по камъка, и после нещо се удря в единия му прасец, и той протяга ръка надолу, и това май е някакъв нар, и той го търси пипнешком, и сяда предпазливо, и опипва, и ляга, и после лежи на нара, и гледа напред в празния мрак, и той самият е празен, тъй празен като най-празния мрак, и лежи така, просто лежи, лежи, лежи и затваря очи, и усеща ръката на Алида на рамото си, и се обръща, и я обръща с ръка, и я придърпва към себе си, и чува равното ѝ дишане, и тя сякаш спи, и дишането ѝ е равно, и тялото ѝ е топло, и той протяга ръка, и усеща, че там, до нея, лежи малкият Сигвалд, и чува, че той също диша равномерно, и слага ръка върху корема на Алида, и лежи съвсем спокойно, и не помръдва, и слуша равното ѝ дишане, и се обръща, и усеща, че зъзне и му е топло, и зъзне, и му е топло, студено му е и се поти, усеща го, а Алида, къде е Алида, и малкият Сигвалд, къде е малкият Сигвалд, и е тъмно,

и всичко е влажно, той се поти, и спи ли, или е буден, и защо сега е тук, защо трябва да бъде тук, защо е тук, в Ямата, и вратата е заключена, и Алида, няма никога повече няма да види Алида, и малкия Сигвалд, няма никога повече няма да види малкия Сигвалд, и защо е тук, в Ямата, и му е толкова топло, и му е толкова студено, и той спи, може би, той се събужда, може би, топло му е, студено му е, и той отваря очи, и във вратата има пролука, и малко светлина се процежда вътре, и той вижда вратата, и вижда големите камъни, камък върху камък, и се изправя, отива при вратата и хваща дръжката, и вратата е заключена, и той я натиска с цялата си тежест, натиска вратата и вратата е заключена, и къде е Алида, къде е малкият Сигвалд, той зъзне, той се поти, гледа през пролуката и само камъните на стълбището се виждат, и дали той е тук отдавна, или тъкмо е дошъл, дали ще остане тук дълго, или скоро ще го пуснат и ще види дневна светлина, дали скоро ще върви по улиците и ще се прибере у дома при Алида и при малкия Сигвалд, Алида и малкия Сигвалд, и той, Ашле, те тримата, мисли си той, но пък той вече не се казва Ашле, казва се Улав и дори това не успя да запомни, казва се Улав, Алида се казва Оста, а малкият Сигвалд се казва Сигвалд, и той се сепва, защото чува стъпки, и после чува ключ в ключалката, и отива и сядна на нара, и едва ли Палачът е дошъл да го вземе, може ли да е той, не, сега ще се върне при Оста и при малкия Сигвалд, не, никой няма да стегне въже около шията му, няма да го обесят, разбира се, че няма, да вярват каквото си искат, но никога няма да стане, мисли си Улав и ляга на нара, и гледа право напред, и после вижда вратата да се отваря, и в Ямата влиза мъж, не е много едър, превит е, прегърбен е и носи сива качулка, и просто застава пред него и гледа към Улав, и той вижда, че е Старецът

Ей го нашия убиец, казва той

с тънък и писклив глас

Но сега ще бъде въздадена справедливост, Ашле, казва той

Който убива, трябва да бъде убит, казва той

и Старецът присвива очи срещу него, и после вади черна торба, и я нахлузва на главата си, и дълго стои така на прага, и после сваля торбата

Видя ли, а, Ашле, казва той

и присвива очи

Реших, че трябва да знаеш кой съм, кой е Палачът, казва той

Рекох си, че си си заслужил да знаеш, казва той

А ти как мислиш, Ашле, казва той

Не си ли съгласен, казва той

Да, да, сигурно си, казва той

Не виждам как може да не си, казва той

и после Старецът се обръща, и Улав го чува да казва, че сега могат да дойдат, и после идват двамата мъже, които го доведоха тук, в Ямата, и застават там, по един от двете страни на Стареца и леко зад него

Денят и часът дойдоха, казва Старецът

Сега аз съм тук, казва той

Сега Палачът дойде, казва той

и после той извиква хванете го, и двамата мъже влизат в Ямата, идват до нара ихващат Улав за раменете, и го вдигат да седне на нара

Ставай, казва Старецът

и Улав става, и после извиват двете му ръце, издърпват ги зад гърба и му връзват китките

Тръгвай, вика Старецът

и Улав прави крачка напред

Тръгвай, вика той пак

и двамата мъже хващат Улав

Сега ще се въздаде справедливост, казва Старецът

и после мъжете от двете страни на Улав тръгват към вратата, стискат го за лактите, и излизат навън, и започват да изкачват стълбището, и когато стигат върха, спират, и Улав вижда, че Старецът затваря вратата на Ямата и също се качва по стълбите, и той застава пред тях, и поглежда към Улав

Сега Законът ще бъде изпълнен, казва Старецът

Сега дойде време за справедливост, казва той

Водете го на Носа, вика той

Тръгвай, вика той

и после Старецът тръгва с твърди широки крачки по улицата, и развява черната торба, и двамата мъже дърпат Улав за лактите, и той върви по улицата така, между двамата мъже и зад Стареца, и те викат Палачът, Палачът е тук, сега ще бъде въздадена справедливост, сега

мъртвите ще получат възмездие, сега мъртвите ще получат справедливост, викат те, а Улав протяга пръсти и там няма никого, той не напипва никого, къде си, къде си сега, Алида, мисли си той и протяга пръсти още по-напред, и няма го малкия Сигвалд, и къде са те, къде са Алида и малкият Сигвалд, мисли си той и вижда, че Старецът развява черната торба и вика идвайте, идвайте сега, идвайте да видите как се въздава справедливост, вика той, сега ще бъде въздадена справедливост, всички да идват, вика той и Улав вижда, че започва да се събира народ около Стареца и около него

Идвайте, идвайте, вика Старецът

Сега ще бъде въздадена справедливост, вика той

Вървете, вика той

Сега ще бъде въздадена справедливост на Носа, вика той

Идвайте, идвайте всички, вика той

Вървете, вика той

и Улав вижда, че вече са се събрали мнозина, сега той е част от цяла процесия, и после чува Алида да казва няма ли скоро да се събудиш, и той вижда как тя стои там, на пода, и не е напълно облечена, и той се изправя, и там, на пода, вижда малкия Сигвалд да лази насам-натам, и той е почти гол, и после чува Стареца да вика идвайте, идвайте бързо, и Улав усеща, че зъзне, топло му е и всичко е празно, и той затваря очи, и просто върви напред, и чува викове, и писъци, и крясъци, и нищо вече не съществува, всичко, което сега съществува, е възвисяването, никакво щастие, никаква скръб, сега остава само възвисяването, това възвисяване, което е той, това възвисяване, което е Алида, мисли си

Аз съм Ашле, вика той

и върви напред със затворени очи

Ти си Ашле, да, казва Старецът

Нали все това повтарям, казва той

Ами ти, ти нали уж не се казваше Ашле, казва той

Лъжец такъв, казва той

и Ашле се опитва да бъде това, което знае, че е, възвисяване, и възвисяването се казва Алида, и той иска само да се възвиси, мисли си Ашле и чува викове и крясъци, и после те спират

Стигнахме Носа, казва Старецът

и Ашле отваря очи, и там, там отпред, там стои Алида и на гърдите си държи малкия Сигвалд, и го люлее, наляво-надясно, само спи, само се възвиси, само жив бъди, само бъди щастлив, само бъди верен и правдив, само бъди, само ти, казва Алида и люлее малкия Сигвалд наляво-надясно, и после люлее Ашле наляво-надясно, и Ашле вижда фиорда, и той е искрящо син, днес фиордът искри в синьо, мисли си той, и фиордът е съвсем спокоен, мисли си, и там, зад Алида, там стои Олгаут от Залива, и той маха на Ашле, и пита дали се казва Ашле, или Улав, и дали е от Дюлгя, или от Залива, и после има само викове и писъци, и после той вижда Момичето да дотичва, и то отива при Алида, и протяга ръката с гривната към Алида, и после Момичето поглежда към Ашле, и вдига ръката с гривната във въздуха, и му помахва, а зад Момичето, което стои и маха с гривната, Ашле вижда Златаря да идва, бавно, бавно, в цялото си достолепие, той идва към Ашле, а току зад Златаря върви Старата и се хили иззад дългата гъста сива коса, и косата ѝ идва все по-близо и по-близо, и всичко, което той вижда, е дългата гъста сива коса, и той вижда много лица, безкрайно много лица, но никое, което познава, и къде се е дянала Алида, и къде се е дянал малкият Сигвалд, нали ей сега бяха тук, той ги видя, но къде са сега, къде са, мисли си Ашле и после на главата му нахлузват черна торба, и после слагат въже около шията му, и той чува викове и писъци, и усеща въжето около шията си, и чува как Алида казва ето те, ето те, доброто ми момче, най-доброто момче на света, ти си там, а аз съм тук, не мисли сега, не искри сега, не се бой сега, доброто ми момче, така казва Алида и Ашле е едно възвисяване, той е възвисяване и после то се възвисява над синия искрящ фиорд, и Алида казва спи, доброто ми момче, само се възвиси, само жив бъди, само свири, доброто ми момче, и то се възвисява над синия искрящ фиорд и нагоре в синьото небе, и Алида хваща Ашле за ръка, и той се издига, и после стои така, и държи Алида за ръка.